

УДК 94(477)(092)”19”

DOI: 10.24919/2312-2595.8/50.242266

Тарас БАТЮК

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

Бібліографічний опис статті: Батюк, Т. (2021). Науково-популяризаційна діяльність Мирона Кордуби в роки Першої світової війни. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 8/50, 118–132. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.8/50.242266>.

НАУКОВО-ПОПУЛЯРИЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОНА КОРДУБИ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація. *Мета дослідження* полягає у всебічному вивченні форм та змісту науково-популяризаційної діяльності М. Кордуби в роки Першої світової війни. **Методологія дослідження** спирається на традиційне для історіографічних праць поєднання принципів (історизму й об'єктивності) і методів (загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. **Наукова новизна статті** полягає у спробі всебічної реконструкції творчості Кордуби-популяризатора в період Першої світової війни. **Висновки.** У підсумку визначено провідні ідеї науково-популярного дискурсу М. Кордуби. *Перша* – ідея українського народу як однієї з найбільших європейських етнічних спільнот, що неприхильною волею історії була поділена більші організованими сусідами. *Другою*, в розумінні історика, стала ідея території, котру цей народ здобув колонізаційною енергією в доісторичні часи, а потім вклав у її розвиток і захист свої таланти та мужність. *Третя* – ідея української соборності, зрозумілої як культурна єдність й спільність історичної долі мешканців всіх регіонів від Холмицини і до Криму. Органічним синтезом цих ідей стала максима відродження

© Тарас Батюк, 2021

української державності, що мала підсумувати тривалу боротьбу народу за право бути господарем на власній землі. Ці ідеї, викладені в доступній формі й узасаднені значною кількістю різноманітного матеріалу (фрагменти із джерел, матеріали статистики, географічні карти), справили очікуваний М. Кордубою ефект на читачів його науково-популярних праць. Вони змушували пересічного українця замислитися над своїм місцем у тогочасних подіях, допомагаючи зрозуміти власний інтерес у протистоянні військових блоків, що полягав у здобутті національної держави. Також ці праці відіграли поважну освідмлюючу роль для європейської громадськості, що подекуди саме з них уперше пізнавала українські незалежницькі прагнення. Дієвість науково-популяризаторської праці М. Кордуби довели наступні події Визвольних змагань, коли більшість його ідей стали політичними вимогами пробудженого українства.

Ключові слова: М. Кордуба; наукова популяризація; соборність; «Північно-Західна Україна»; «Територія і населення України».

Taras BATIUK

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

To cite this article: Batiuk, T. (2021). Naukovo-populiaryzatsiina diialnist Myrona Korduby v roky Pershoi svitovoi viiny [Scientific and popularization activity of Myron Korduba during the First World War]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 8/50, 118–132. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.8/50.242266> [in Ukrainian].

SCIENTIFIC AND POPULARIZATION ACTIVITY OF MYRON KORDUBA DURING THE FIRST WORLD WAR

Summary. *The purpose of the article is to comprehensively study the forms and content of the scientific and popularization activities of*

M. Korduba during the First World War. The research methodology is based on traditional principles (historicism and objectivity) and methods (general and special-historical) of historiographical research. The scientific novelty of the article is an attempt to comprehensively reconstruct the work of Korduba-popularizer during the First World War. Conclusions. As a result, the article has identified the leading ideas of M. Korduba's popular science discourse. The first is the idea of the Ukrainian people as one of Europe's largest ethnic communities, divided by more hostile neighbours. According to the historian, the second idea was that the people gained the territory by colonizing it in prehistoric times and then invested their talents and courage in its development and protection. The third is the idea of Ukrainian sobornost, understood as the cultural unity and common historical destiny of the inhabitants from Kholmshchyna to Crimea. The organic synthesis of these ideas was the maxim of the revival of Ukrainian statehood that summed up the people's long struggle for the right to be masters of their land. These ideas, presented in a popular form and full of diverse material (fragments from sources, statistics, maps), had the expected effect on M. Korduba's audience. He encouraged average Ukrainians to think about their place in the events of that time, helping to understand their interest in confronting military blocs, which was to gain a nation-state. These works also played a vital awareness-raising role for the European public, as they were the only source to learn about Ukraine's aspirations for independence. The effectiveness of M. Korduba's scientific and popularization work was proved by the following events of the War for Independence when most of his ideas became the political demands of the awakened Ukrainians.

Key words: *M. Korduba; scientific popularization; sobornost; "North-Western Ukraine"; "Territory and population of Ukraine".*

Постановка проблеми. Вибух Великої війни поставив перед українською інтелігенцією важливе завдання завершення процесу національного усвідомлення широких мас поділеного кордонами народу. Йшлося про те, що протягом останніх десятиліть XIX – початку XX ст. динаміка такого процесу національного виховання вочевидь не відповідала темпам культурної роботи, що велася у середовищі наших природних конкурентів поляків і росіян. Причинами цього були як відомі репресії українства в імперії Романових, так і потужне гальмування його культурного розвитку польською шляхтою в Дунайській монархії.

Тож вибух Великої війни наш народ, в своїй масі селянський, зустрів без належного усвідомлення викликів модерної доби, що загрожувало йому вкотре опинитися на узбіччі історії. Усвідомлюючи цю загрозу, нечисленні українські інтелектуали по обидва боки Збруча залишили спокій кабінетів і навчальних аудиторій, спрямувавши свою енергію на національно-освідомлюючу працю, стрижнем якої були історичні знання, препаровані з урахуванням українського історичного інтересу. Одним із найбільш активних діячів у справі історичного виховання своїх земляків був знаний галицький діяч Мирон Кордуба (1876–1947). Незважаючи на те, що його постать і різноплановий творчий доробок активно осмислюються в українознавстві останніх десятиліть, внесок ученого до наукової популяризації історичних знань надалі перебуває на маргінесі уваги сучасних істориографів.

Аналіз останніх досліджень. Деяких сюжетів науково-популяризаційної діяльності М. Кордуби в роки війни та революції торкалися у низці праць Роман Федорищак (Федорищак, 2012) та Юрій Поліщук (Поліщук, 2019, с. 109–128). Стисло цю проблему у своїй брошурі про видатного вченого зачепив і Олег Піх (Піх, 2012, с. 23–24). Питання важливості самостійного звернення до науково-популяризаційної спадщини М. Кордуби вперше було піднято у нашій розвідці, де ця проблема знайшла висвітлення на матеріалі творчості галицького історика у буковинській період його життя (Batiuk & Polishchuk, 2019). Натомість внесок інтелектуала в історичне освідомлення українців в роки Першої світової війни так і не отримав належного опрацювання. Цим і зумовлена актуальність теми нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у всебічному вивченні форм та змісту науково-популяризаційної діяльності М. Кордуби в роки Першої світової війни.

Вклад основного матеріалу. Як ми вже згадували у нашому попередньому дослідженні (Batiuk & Polishchuk, 2019), розуміння М. Кордубою важливості проведення науково-популяризаційної праці серед найширших кіл української громадськості було сформоване у щільному спілкуванні з його учителем Михайлом Грушевським, котрий, як відомо, ініціював чимало просвітницьких проєктів (Тельвак & Педич, 2016, с. 345–375). Тож на початок Першої світової війни галицький історик мав уже по-

казний доробок у галузі написання науково-популярних праць для читачів з різним освітнім цензом, як також і чималий досвід лекційної роботи у широкому середовищі зацікавлених рідним минулим українців. Цей досвід він адаптував і поглиблював у часи Першої світової війни.

Подібно до більшості представників української галицької інтелігенції, з початком бойових дій М. Кордуба став гарячим симпатиком політичної акції Союзу визволення України, діячі якого робили ставку на перемогу Центральних держав, сподіваючись з їхніх рук отримати гарантії відновлення політичної суб'єктності свого народу. Власне з реалізацією різнопланових ініціатив СВУ й була пов'язана тогочасна культурно-просвітницька діяльність галицького історика. Так, коли очільники СВУ отримали від військового командування дозвіл на проведення культурно-просвітньої праці в середовищі полонених українців-наддніпрянців, М. Кордуба одразу занурюється у цю важливу справу. Як офіцер австрійської армії, він стає співробітником Просвітнього відділу СВУ, котрий формувався з тих представників національної інтелігенції, котрі поділяли програмні засади СВУ. Місцем просвітницької діяльності вченого став табір інтернованих українців-воjakів російської армії біля німецького міста Зальцведель, розташованого в землі Саксонія-Ангальт (Патер, 2009).

Розгортаючи серед полонених земляків різнопланову культурну діяльність, М. Кордуба взорувався на багатий досвід такої праці, здобутий його приятелем та колегою по вчительських буднях у Чернівецькій гімназії Василем Сімовичем. Цей знаний український мовознавець, подібно до М. Кордуби, за скеруванням Просвітнього відділу СВУ організував культурну працю серед полонених українців у таборі, розташованому біля австрійського містечка Фрайштадт. Деякою мірою уявити зміст праці галицького історика дає змогу його мемуарна рефлексія, що міститься у некролозі на В. Сімовича: «Покликаний з початком 1916 р. до такої самої [культурно-просвітницької – авт.] роботи до зальцведельського табору в Німеччині, я по дорозі вступив до Фрайштадту, щоб познайомитися з метою та умовами праці. Тут перебував кілька днів і мушу заявити, що цей побут був для мене знаменитим вишколом. Я побачив гарно зорганізовану просвітню роботу, підприємства та установи, ведені самими полоненими,

вміло наладжений аматорський театр, різні майстерні домашнього промислу, друкарню, в якій друкувалася таборова газета «Розвага» і т. п.» (Кордуба, 1944, с. 3).

Щоденно спілкуючись із наддніпрянськими вояками, М. Кордуба відчув гострий дефіцит знань з історії та географії в широких верствах спраглих пізнання свого національного «Я» українців. Така ситуація негативно впливала на скріплення національного самоусвідомлення, адже уявлення про першопочатки й ареал розселення народу залишалися здебільшого нечіткими. Це знижувало опірність пересічного українця агресивній румунській, польській та російській пропаганді, творці якої цілковито заперечували право українців на історичну самобутність. Реагуючи на такий інтелектуальний виклик, учений підготував низку науково-популярних праць з виразним акцентом на історико-географічній складовій.

Перша така праця, затитулована «Ми і волохи», з'явилася друком вже у 1916 р. на сторінках «Буковинського православного календаря», котрий видавався у Відні за фінансової підтримки СВУ. Як свідчить назва, робота М. Кордуби була сфокусована на важливій проблемі «відволощення» історичної свідомості буковинських українців, котрих румунська пропаганда послідовно змальовувала нащадками давньої волоської колонізації, що призабули власне національне коріння. Галицький історик переконливо показав, що автохтонним населенням Буковини є саме предки українців, котрі заселили цей благодатний для землеробства край ще у часи перших хвиль слов'янської колонізації. І згодом це населення, незважаючи на тривалу відрізаність від основного етнічного масиву державними кордонами, брало активну участь у всіх важливих подіях української історії від доби раннього середньовіччя і до яскравих подій національного відродження XIX ст. (Кордуба, 1916).

Уже наступного 1917 р. в просвітницькій бібліотеці СВУ вийшла змістовна історико-географічна студія М. Кордуби, присвячена західноукраїнським землям. Відповідно до авторського задуму, у цій праці послідовно висвітлювалися такі важливі для пересічного читача проблеми, як географічне розселення нашого народу, основні віхи його історії, особливості міжнаціональних взаємин на багатомовних зазбручанських теренах, а також по-

ширені в краї освітні та господарські практики. Цінним додатком до праці стала укладена самим автором карта Західної України, що унаочнювала виклад та представляла всі етнічні українські території.

Починалася книга з розлогого географічного огляду розселення українців на землях Волині, Галичини, Холмщини, Буковини та Закарпаття. Відзначимо, що традиція акцентування на географічному факторі історичного розвитку в творчості М. Кордуби також була закладена у спілкуванні з М. Грушевським, котрий розпочинав історичні тексти з докладного опису географічного ареалу, на якому розгорталися досліджувані події (Telvak et al., 2021). Характеризуючи визначений географічний простір, М. Кордуба услід за своїм колегою по львівській історичній школі Степаном Рудницьким виразно підкреслив геологічну самобутність українських земель. Він наголосив, що українська «географічна провінція» різко відрізняється від інших східноєвропейських територій (великоруської, північноросійської, уральської, балтійської і білоруської) не тільки з огляду на вигляд і будову земної поверхні, але й внаслідок зовсім відмінної геологічної минувшини. З огляду на це, підводить свого читача до логічного висновку автор, ці землі мають становити єдність і в політико-адміністративному плані. Натомість несправедлива історична доля призвела до того, що цей регіон був штучно розділений і віднесений до різних політичних утворень. «Теперішні політичні й адміністративні границі проведені тут зовсім довільно без огляду на природні й історичні, – наголошує М. Кордуба, – і їхня слаба сторона дуже ярко виявилася в теперішній війні» (Кордуба, 1917, с. 3).

Далі вчений переходить до більш знайомої йому проблеми змальовання історичного минулого північно-західного регіону України. І в цьому випадку М. Кордуба акцентує на самобутності історичної долі цього регіону, її виразній відмінності від тих процесів, що відбувалися на етнічних польських, румунських та угорських землях. Дослідник наголошує: «Як з огляду на морфологічно-тектонічну будову та зверхній вигляд північно-західна Україна становить деяку цілість, так само і в історичній минувшині вона займала окреме становище серед українських земель» (Кордуба, 1917, с. 7). М. Кордуба стисло, але водночас доволі містко змальовує головні історичні події, котрі відбува-

лися у західноукраїнському регіоні від доби раннього середньовіччя і до початку ХХ ст. Провідним змістовим акцентом у цій частині праці є наголос на двох ключових моментах: єдності історичної долі зазбручанських теренів і їхній щільній культурній й економічній пов'язаності з рештою українських територій. М. Кордуба неодноразово наголошує, що, попри перебування в складі різних політичних утворень, населення західноукраїнських земель завжди усвідомлювало власну відмінність від тимчасових господарів краю. Це підштовхувало читача до висновку про природність об'єднання цих територій під жовто-блакитним прапором унаслідок переможної війни Центральних держав. Певним відгомонам тогочасних подій було доволі докладне змалювання у книзі багатовікової польсько-української боротьби. Автор відверто не шкодує темних барв для змалювання тих численних кривд, що їх зазнали українці від західного сусіда. Для формування відповідних емоцій у читача, історик описує польську політику стосовно українців у дискурсі екстремізаційних практик.

Далі М. Кордуба аналізує таке делікатне питання, як міжнаціональні відносини на західноукраїнських землях. Спочатку він висвітлює найбільш дражливу тогочасну проблему польсько-українського етнічного кордону. Наводячи свідчення джерел, історик твердить, що початково територія українського розселення сягала аж по Варшаву. Та згодом, внаслідок агресивної польської політики, польсько-український кордон значно посунувся на схід зі значною шкодою для природних інтересів нашого народу. «Теперішня польсько-українська границя виказує територіальні втрати не тільки супроти стану з Х до ХІІ в., але й супроти державних границь з ХІІІ і ХІV в.», – підсумовує М. Кордуба (Кордуба, 1917, с. 23).

Не менше клопотів, зазначає вчений, ми маємо й у випадку визначення українсько-білоруського етнічного кордону. «Давньої північної границі української території від білоруської не можна докладно означити», – твердить він (Кордуба, 1917, с. 23). Причиною цьому була як значна мобільність населення у цьому регіоні, так і спровоковані багатьма політичними режимами переселенські акції. На відміну від польського випадку, ці процеси здебільшого відбувалися без кривавих надужит. Розглядаючи етнічний склад українсько-білоруського прикордоння із залученням

багатьох історичних джерел, історик твердить, що чимало українських територій безпідставно вважаються білоруськими. Як найбільш промовистий приклад, наводить ситуацію з населенням Пінщини: «Фізичним складом тіла, мовою й одіжю Пинчук різко різниться від Білоруса й навпаки зовсім близько підходить до населення волинського Поліся. [...] Говір Пинчуків належить до польської групи української мови й помітно вирізняється від сусідніх білоруських говорів. [...] Визначною рисою Пинчуків, котра їх в'яже з іншими українськими племенами, є незвичайно розвинена музикальність» (Кордуба, 1917, с. 24).

На завершення з'ясування цього сюжету М. Кордуба наводить численні статистичні дані, які показують динаміку національного складу на окремих територіях західноукраїнських теренів впродовж кінця XIX – початку XX ст. Історик також пояснює своєму читачеві численні маніпуляції, котрі з цими обрахунками здійснюють польські та російські чиновники. Серед найбільш поширених називає зарахування єврейського населення чи українців-латинників і православних до складу панівних національних спільнот, що таким чином уможливує довести їхню нібито чисельну домінацію над українцями. Розвінчуючи ці надуживання статистичним матеріалом, М. Кордуба переконливо демонструє переважання саме українського елемента у всіх районах північно-західної України. Це є ще одним важливим аргументом для історика, що промовляє за необхідність здобуття українцями державності.

У наступній частині праці М. Кордуба висвітлює переважальні освітні традиції на західноукраїнських теренах. Що важливо, учений це здійснює у соборницькому ключі, показуючи потужні київські впливи на шкільництво зазбручанських земель, починаючи від доби середньовіччя. І в цій частині книги авторський виклад є послідовним оскарженням політики історичних Польщі та Росії, що послідовно руйнували культурні засади українства. «Зросійщення української школи й письменства у східній і переведення релігійної унії в західній Україні відчужило обидві частини від себе» (Кордуба, 1917, с. 39), – робить невтішний висновок учений. Ці тенденції лише поглибилися з часом, адже в Російській імперії шкільництво в короткому часі було тотально зрусифіковане, а в Австро-Угорській монархії віддане на поталу

польській шляхті. Відсутність рідномовного навчання в російському випадку і його значна обмеженість у польському спричинила таке небезпечне явище, яким став значний, порівняно з іншими європейськими народами, рівень безграмотності населення. Незважаючи на це, що важливо, авторський виклад просякнутий чималим історичним оптимізмом, котрим він ділиться зі своїм читачем. М. Кордуба наголошує: «Ми бажали тільки вказати, що український народ все, коли тільки обставини не робили цього просто неможливим, сам умів подбати про свою освіту, про розвиток своєї науки та свого письменства» (Кордуба, 1917, с. 39–40).

Остання частина книги М. Кордуби відведена ґрунтовному аналізу господарського життя на західноукраїнських теренах. Спираючись на значну кількість різнопланового матеріалу, вчений докладно висвітлює особливості рільництва, тваринництва, промислу та торгівлі на підросійських і півдавстрійських землях Правобережжя. При цьому він ставить питання про те, кому ж належать головні економічні важелі на заселених українцями теренах. Відповідь М. Кордуби невтішна, адже й у цій сфері домінували російські та польські еліти, що звели кількісно переважальний український елемент винятково до принизливої «служебної» ролі.

Підсумовуючи свій багатоаспектний аналіз, М. Кордуба вкотре відзначив єдність західноукраїнських земель в історичному, культурному та економічному сенсах. Більше того, як переконаний соборник, історик підкреслив спорідненість історичної долі зазбручанського регіону з іншими українськими землями. Передбачаючи чималі зміни політичної карти Європи після завершення Великої війни, дослідник вказав на безальтернативність повернення українцями власної політичної суб'єктності й об'єднання у складі єдиної національної держави.

Історичний оптимізм М. Кордуби та його послідовний пафос соборника зумовили чималу популярність «Північно-західної України» в широкому читацькому середовищі. Про це свідчать як чималий наклад, так і прихильні оцінки праці в критичній літературі. Наприклад, один із оглядачів книги відзначав на сторінках «Вісника СВУ»: «Сей поправний передрук з «Вісника» праці добре відомого нашого історика д-ра Мирона Кордуби, думаємо, робить велику прислугу українському громадянству

взагалі й українським політичним кругам зокрема. Оперуючи виключно науковими даними, дає тим самим праця д-ра Мирона Кордуби одну стійну відправу цілій повени польських брошур, публіцистичних і «наукових», головно в польській і німецькій мові, з претенсіями до західних українських земель» («[Рецензія]», 1917).

З огляду на це, М. Кордуба наступного 1918 р. видав працю подібного історико-географічного плану, але з охопленнями всього масиву українських земель. Його книга «Територія і населення України» з'явилася в популярній серії часопису «Вістник політики, літератури й життя», що видавався галицькими українцями у Відні. За архітектонікою ця праця наслідувала аналізовану вище і мала на меті стисло ознайомити широкі читацькі кола з минулим українського народу в єдності етнографічних проявів та повноті колонізаційних аспірацій, котрі придбали йому один з найбільших у Європі географічний ареал (Кордуба, 1918).

Високий фаховий рівень науково-популярних праць М. Кордуби і їхня поширеність в українському читацькому середовищі наштовхнула діячів СВУ на ідею перекладу книг історика європейськими мовами з метою пропаганди українських аспірацій на міжнародній арені. Тож у короткому часі вийшли друком такі праці галицького вченого, як «Territorium und Bevölkerung der Ukraine (Ein geographisch-statistischer Beitrag)» (Відень, 1919) та «Le territoire et la population de L'Ukraine» (Берн, 1919). Вони стали потужною зброєю для українських дипломатичних місій, котрі виборювали право України на власну політичну суб'єктність у повоєнній Європі. Про чималу дієвість аргументів М. Кордуби промовисто говорить гостра критика його праць польськими публіцистами. Розуміючи загрозливість викладених істориком фактів для польського «*prawa posiadania*» на західноукраїнських теренах, вони пішли шляхом профанації науково-популяризаторського доробку вченого, виопуклюючи його співпрацю з СВУ (Halecki, 1916; Smolka, 1917).

Така хвороблива реакція польських публіцистів викликала відповідну реакцію самого українського вченого. У післямові до «Північно-Західної України» М. Кордуба відзначив, що його науково-популяризаційна праця була лише природною захисною реакцією на агресивні дії самих польських інтелектуалів. Пояс-

нюючи читачеві мотивацію своєї творчості, історик відзначив: «Наші сусіди поляки засипують книжний ринок різними агітаційними брошурами, «науковими студіями», картами, атласами тощо, з метою – вмовити легковірних і безкритичних читачів, що з тих земель одні (як Холмщина й Підляше) споконвіку польські, інші (як Східна Галичина) напів польські, ще інші (Полісе, Волинь) гравітують до Польщі, знов інші лежать в сфері інтересів Польщі і т. ін. Супроти тої прояви безприкладного імперіалізму з боку ще не зовсім відбудованої польської держави й супроти карколомних прийомів блахманення читаючої публіки ми уважали своїм обов'язком подати жмут річевих фактичних даних, які без помочи бенгальського вогню ярко висвітлюють справу» (Кордуба, 1917, с. 87).

Висновки. У підсумку насамперед визначимо провідні ідеї науково-популярного дискурсу М. Кордуби. Перша – ідея українського народу як однієї з найбільших європейських етнічних спільнот, що неприхильною волею історії була поділена більш організованими сусідами. Другою, в розумінні історика, стала ідея території, котру цей народ здобув своєю колонізаційною енергією в доісторичні часи, а потім вклав у її розвиток і захист всі свої таланти та мужність. Третя – ідея української соборності, зрозумілої як культурна єдність й спільність історичної долі мешканців всіх регіонів від Холмщини і до Криму. Органічним синтезом цих ідей стала максима відродження української державності, що мала підсумувати тривалу боротьбу народу за право бути господарем на своїй землі. Ці ідеї, викладені в доступній формі й узагальнені значною кількістю різнопланового матеріалу (уривки із джерел, матеріали статистики, географічні карти), справили очікуваний М. Кордубою ефект на читачів його науково-популярних праць. Вони змушували пересічного українця замислитися над своїм місцем у тогочасних подіях, допомагаючи зрозуміти власний інтерес у протистоянні військових блоків, що полягав у здобутті національної держави. Також ці праці відіграли поважну освідмлюючу роль для європейської громадськості, що подекуди саме з них уперше пізнавала українські незалежницькі прагнення. Дієвість науково-популяризаторської праці

М. Кордуби довели наступні події Визвольних змагань, коли більшість його ідей стали політичними вимогами пробудженого українства.

Перспективним напрямком досліджень є подальше комплексне вивчення діяльності М. Кордуби як популяризатора історичних знань у роки Української революції та міжвоєнного часу.

Джерела та література

- Кордуба, М.** (1944). Василь Сімович на Буковині (Жмут споминів). *Краківські вісті*, 62, с. 3.
- Кордуба, М.** (1916). Ми і волохи. *Буковинський православний календар на зв. р. 1917* (с. 123–142).
- Кордуба, М.** (1917). *Північно-західна Україна*. Відень: Накл. Союза визволення України.
- Кордуба, М.** (1918). *Територія і населення України*. Відень: Вид-во «Вістника політики, літератури й життя».
- Патер, І.** (2009). Просвітня діяльність Союзу визволення України серед військовополонених українців у таборах Австро-Угорщини та Німеччини (1914–1918). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 19, 559–571.
- Піх, О.** (2012). *Мирон Кордуба (1876–1947)*. Львів.
- Поліщук, Ю.А.** (2019). *Мирон Кордуба як історіограф, археограф і джерелознавець*. Черкаси: Вид. Ю. Чабаненко.
- [Рецензія] Мирон Кордуба. *Північно-західна Україна*. Відень, 1917. (1917). *Вісник Союзу Визволення України*, 178, 767. (Огляд наведений без авторства).
- Тельвак, В., & Педич, В.** (2016). *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів: Світ.
- Федорищак, Р.Л.** (2012). Культурно-просвітницька діяльність Мирона Кордуби наприкінці XIX – на початку XX століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*, 4, 57–63.
- Batiuk, T., & Polishchuk, Y.** (2019). Myron Korduba as a popularizer of historical knowledge (Bukovina period). *Східноєвропейський історичний вісник*, спеціальний випуск, 62–70.
- Halecki, O.** (1916). *Das Nationalitäten-Problem im Alten Polen*. Krakau.
- Smolka, S.** (1917). *Les Ruthènes et les problèmes religieux du monde russe*. Berne: Ferdinand Wyss.

Telvak, V., Pedych, V., & Telvak, V. (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*, 20, 239–261. doi: 10.4467/2543702XSHS.21.009.14040.

References

- Korduba, M.** (1944). Vasyl Simovych na Bukovyni (Zhmut spomyniv) [Vasyl Simovych in Bukovyna (A handful of memories)]. *Krakovski visti – Krakow News*, 62, p. 3 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1916). My i volokhy [We and the Wallachians]. *Bukovynskiy pravoslavnyi kalendar na zv. r. 1917 – Bukovinian Orthodox calendar on the so-called born 1917* (pp. 123–142) [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1917). *Pivnichno-zakhidna Ukraina [North-western Ukraine]*. Viden: Nakl. Soiuzu vyzvolennia Ukrainy [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1918). *Terytoriia i naseleння Ukrainy [Territory and population of Ukraine]*. Viden: Vyd-vo «Vistnyka polityky, literatury y zhyttia» [in Ukrainian].
- Pater, I.** (2009). Prosvitnia diialnist Soiuzu vyzvolennia Ukrainy sered viiskovopolonenykh ukraintsiiv u taborakh Avstro-Uhorshchyny ta Nimechchyny (1914–1918) [Enlightening activity of the Union for Liberation of Ukraine (SVU) among the Ukrainian prisoners of war in camps of Austro-Hungary and Germany (1914–1918)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*, 19, 559–571 [in Ukrainian].
- Pikh, O.** (2012). *Myron Korduba (1876–1947) [Myron Corduba (1876–1947)]*. Lviv [in Ukrainian].
- Polishchuk, Yu.A.** (2019). *Myron Korduba yak istoriohraf, arkheohraf i dzhereloznavets [Myron Korduba as a historian, archeographer and source researcher]*. Cherkasy: Vyd. Yu. Chabanenko [in Ukrainian].
- [Retsenziia] Myron Korduba. Pivnichno-zakhidna Ukraina. Viden, 1917 [[Review] Myron Korduba. North-western Ukraine. Vienna, 1917]. (1917). *Visnyk Soiuzu Vyzvolennia Ukrainy – Bulletin of the Union for the Liberation of Ukraine*, 178, 767. (Review of citations without authorship) [in Ukrainian].
- Telvak, V., & Pedych, V.** (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [Lviv historical school of Mykhailo Hrushevsky]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Fedorshchak, R.L.** (2012). Kulturno-prosvitnytska diialnist Myrona Korduby naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittia [Myron Korduba's cultural and educational activity of the late 19th – early 20th centuries]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho univer-*

sytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika – The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Pedagogy, 4, 57–63 [in Ukrainian].

Batiuk, T., & Polishchuk, Y. (2019). Myron Korduba as a popularizer of historical knowledge (Bukovyna period). *Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*, special issue, 62–70.

Halecki, O. (1916). *Das Nationalitäten-Problem im Alten Polen [The nationality problem in old Poland]*. Krakau [in German].

Smolka, S. (1917). *Les Ruthènes et les problèmes religieux du monde russe [The Ruthenians and the religious problems of the Russian world]*. Berne: Ferdinand Wyss [in French].

Telvak, V., Pedych, V., & Telvak, V. (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*, 20, 239–261. doi: 10.4467/2543702XSHS.21.009.14040.

*Стаття надійшла до редакції 19.08.2021 р.
Стаття рекомендована до друку 28.10.2021 р.*